

การเรียนรู้โดยฝึกความรับผิดชอบร่วมกัน

ดร.สุวิมล เขียวแก้ว*

เรามักจะได้ยินอยู่เสมอว่า คนไทยเรานั้นมีจุดอ่อนในด้านการร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่มจะเห็นได้จากภาระงานใด ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ให้มีผู้รับผิดชอบเพียงคนเดียวหรือน้อยคน จะสามารถกระทำจนสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิผลกว่าการมอบหมายให้หลาย ๆ คนรับผิดชอบร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อทำงานชิ้นเดียว หลาย ๆ ฝ่ายได้มองว่าเป็นเพราะการสอนในชั้นเรียนกระมัง ที่มุ่งเน้นแต่การแข่งขันเป็นที่หนึ่งจนลืมนึกถึงความร่วมมือกันในการกระทำต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จเกิดขึ้นเป็นผลงานของกลุ่ม และยังเป็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งว่าบุคคลที่มีความสำเร็จด้านกีฬาจะได้รับคำยกย่องชมเชย และการแสดงความยินดีจากเพื่อน ๆ ในกลุ่มเป็นอย่างมาก เพราะความสำเร็จในด้านนี้ทำให้เพื่อน ๆ โรงเรียนและท้องถิ่นพลอยได้รับชื่อเสียงไปด้วย แต่ความสำเร็จทางด้านวิชาการอาจจะได้รับการชื่นชมน้อยกว่าเพราะความสำเร็จของคน ๆ หนึ่ง จะไปลดโอกาสแห่งความสำเร็จของเพื่อน ๆ คนอื่นลงไป (Slavin, 1983) ดังนั้น นักการศึกษาจึงได้พยายามที่จะหาวิธีการให้นักเรียนได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน แบบร่วมมือกันพึ่งพาอาศัยกัน และสิ่งที่ต้องการสูงสุดก็คือประสบความสำเร็จในการเรียนร่วมกัน

ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกัน แห่งมหาวิทยาลัยมิเนโซตาสหรัฐอเมริกา ได้ทำวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนพบว่ามี 3 รูปแบบ คือ

1. การแข่งขันเพื่อให้ทราบว่าใครเป็นผู้เก่งที่สุด ซึ่งจะมีทั้งผู้ชนะและผู้แพ้
2. การทำงานคนเดียวเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่วางไว้
3. ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกทุกคนในกลุ่มใช้ความพยายามร่วมกัน และชื่นชมในความสำเร็จร่วมกัน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ในการสอนแบบดั้งเดิมนั้นจะมุ่งเน้นให้เกิดการแข่งขันระหว่างนักเรียนหรือเน้นให้นักเรียนทำงานคนเดียว แต่จากการวิจัยพบว่า ถ้าครูต้องการให้นักเรียนส่วนมากเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพิ่มขึ้น วิธีการที่เหมาะสมก็คือ การสอนแบบให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยรับผิดชอบร่วมกัน (Johnson & Johnson, 1986)

ในห้องเรียนต่าง ๆ นั้นครูส่วนใหญ่ มักจะจัดการให้นักเรียนได้แบ่งกลุ่มเพื่อ การปฏิบัติงานร่วมกันอยู่แล้ว แต่ก็มักจะพบว่าคนที่ "ลงมือ" ปฏิบัติการจริง ๆ จะมีจำนวน น้อยกว่าจำนวนสมาชิกในกลุ่มเสมอ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการเรียนโดยผู้เรียนมีความรับ รับผิดชอบร่วมกัน (Cooperative Learning) โดยขอให้ครูผู้สอนพิจารณาไปใช้ในชั้นเรียน ของท่านตามความเหมาะสม

การเรียนโดยผู้เรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันนั้น หมายถึงรูปแบบหนึ่งที่เป็นระบบซึ่ง จะช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้ในการจัดการ และทำงานร่วมกับกลุ่มของนักเรียน ซึ่งจะช่วย ให้นักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ช่วยให้ ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานที่กระทำ แก้ปัญหาของกลุ่มโดยครูมีส่วนช่วยเหลือน้อยที่ สุด แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างตัวของนักเรียนและมีความสุขกับการได้ทำงานร่วมกัน

กระบวนการเรียนรู้โดยมีความรับผิดชอบร่วมกัน สามารถปรับใช้ได้ทุกระดับการศึกษา และสาขาวิชา นักเรียนที่ได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความรับผิดชอบโดยจะสามารถพัฒนาทักษะ ทางสังคมได้เป็นอย่างดี เช่น สามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นซึ่งมีสถานภาพทางกายภาพ ทาง สังคม ทางสติปัญญาแตกต่างกันได้ จากการวิจัยพบว่า ถ้านักเรียนได้เรียนรู้โดยกระบวนการที่ ฝึกให้มีความรับผิดชอบร่วมกันจะสามารถฝึกให้เขาอดทนและเข้าใจต่อความแตกต่างระหว่าง บุคคลได้ และยังสามรถเข้าใจถึงความสามารถและคุณค่าของบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยมีความรับผิดชอบร่วมกันยังช่วยให้นักเรียนเป็นดังนี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
 2. มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพิ่มขึ้น
 3. มีทัศนคติต่อการเรียนดีขึ้น
 4. มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น
 5. มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในระดับสูงขึ้น
 6. มีความภูมิใจในตนเองสูงขึ้น
 7. มีสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่มสูงขึ้น
- สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดการให้นักเรียนได้เรียนรู้ โดยมีความรับผิดชอบร่วม

กัน คือ

1. การผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำ การจัดกลุ่มแบบนี้อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า

นักเรียนทุกคนสามารถที่จะเป็นผู้นำกลุ่มได้ และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มได้ตามโอกาสอันควร จึงจะไม่ให้นักเรียนเลือกผู้นำโดยการลงคะแนนเสียง หรือครูกำหนดให้นักเรียนคนใดเป็นผู้นำกลุ่ม แต่จะให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้นำ เพื่อได้ฝึกความรับผิดชอบและทักษะต่าง ๆ ในฐานะผู้นำ

2. การจัดกลุ่มแบบที่มีสมาชิกอย่างหลากหลาย (Heterogeneous) โดยเชื่อว่ากลุ่มที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ กลุ่มที่มีสมาชิกแตกต่างกันในด้านภูมิหลัง ทักษะการทำงาน เพศ และลักษณะทางกายภาพ ซึ่งเป็นการเลียนแบบชีวิตจริงที่คนต้องประสบกับบุคคลหลายประเภท ดังนั้นการจัดนักเรียนเข้ากลุ่มจึงทำโดยการสุ่ม หรือการเลือกโดยครู เพื่อให้มั่นใจว่าแต่ละกลุ่มมีความหลากหลายจริง ๆ และหลีกเลี่ยงการจัดกลุ่มโดยเพียงแต่ให้คนที่นั่งใกล้ ๆ กันมารวมกลุ่มกัน

3. การให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของกันและกัน (Positive Interdependence) นักเรียนที่คุ้นเคยกับการเรียนด้วยตนเองและประสบความสำเร็จมากกว่าเพื่อน ๆ ในชั้น มักจะไม่ค่อยเห็นคุณค่าของผู้อื่น ไม่ค่อยจะยอมรับความคิดเห็น ตลอดจนไม่ค่อยขึ้นกับผู้อื่น ครูต้องพยายามช่วยให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นต้อง "ขึ้นกับผู้อื่น" บ้าง แต่เป็นในแนวทางบวกและต้องมีความเชื่อว่าความสำเร็จของผู้อื่นก็ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของเราด้วยเช่นกัน ซึ่งครูต้องใช้กิจกรรมหรือเทคนิคต่าง ๆ เข้าช่วย ได้แก่

- 3.1 สมาชิกในกลุ่มได้รับการมอบหมายงานที่เหมือนกัน
- 3.2 มีการติดตามผลงานของกลุ่ม
- 3.3 มีการติดตามผลงานของสมาชิกในกลุ่มเป็นรายบุคคล
- 3.4 ต้องใช้วัสดุ อุปกรณ์ร่วมกัน
- 3.5 สมาชิกทุกคนช่วยกันสร้างสรรค์ผลงาน 1 ชิ้น ซึ่งเป็น 'ผลงานของกลุ่ม'
- 3.6 แต่ละกลุ่มจะได้รับรางวัลและชื่นชมกับผลงานที่ได้ลงมือทำ และทุกคนในกลุ่ม

จะได้รับในสิ่งเดียวกัน เช่น ได้คะแนนเท่ากันทุกคน

เพื่อช่วยส่งเสริมให้กิจกรรมข้างต้นเป็นไปอย่างมีระบบ ครูควรมอบบทบาทต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ซึ่งในบทเรียนวิชาวิทยาศาสตร์นั้น Johnson & Johnson ได้เสนอแนะว่าแต่ละคนจะได้รับบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ กันไป ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกรายวิชาบทบาทดังกล่าวนี้ได้แก่

- ผู้สรุป และตรวจสอบ เพื่อให้แน่ใจว่าสมาชิกทุกคนเข้าใจในสิ่งที่กำลังเรียน
- ผู้ดูแลอุปกรณ์ ทำหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกในกลุ่ม และติดต่อประสานงานกับครู และกลุ่มอื่นๆ

- ผู้บันทึก ทำหน้าที่บันทึกการทำงาน การตัดสินใจของกลุ่ม ตลอดจนรวบรวมรายงานการปฏิบัติการทดลอง

- ผู้ให้กำลังใจ มีหน้าที่เสริมแรงสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างกระตือรือร้นและมีประสิทธิภาพ
- ผู้สังเกตการณ์ คอยสังเกตถึงความร่วมมือต่าง ๆ ของสมาชิกในกลุ่ม การแบ่งหน้าที่การทำงานดังที่ได้กล่าวมานี้จะช่วยให้นักเรียนทำงานอย่างมีเป้าหมาย ชัดเจนรู้หน้าที่บทบาทของตน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน
- 4. ส่งเสริมให้มีการปรึกษาหารือกันเป็นรายบุคคล หรือทั้งกลุ่มในการซักถามอธิบายสรุปเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเรียนอยู่ สิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว การสรุปแก้ไขรายงานของกลุ่ม การนำเสนอผลงาน การปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้นในคราวต่อไป
- 5. ครูช่วยสอนให้นักเรียนมีทักษะพื้นฐานทางสังคมเพียงพอที่จะใช้ในการทำงานร่วมกันซึ่งอาจจะสอนได้โดยการให้คำนิยาม การพูดคุย อภิปราย การสังเกตพฤติกรรม และใช้กระบวนการเพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์
- 6. ให้กลุ่มมีอำนาจในการจัดการและการตัดสินใจในการทำงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยให้ครูเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ หรือผู้สร้างสถานการณ์ให้เกิดกิจกรรมนั้น ๆ ขึ้น และให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็นจะดีกว่าสั่งให้นักเรียนทำตามความคิดเห็นของครู
- 7. ให้นักเรียนมีเวลา และรับทราบถึงกระบวนการในการวิเคราะห์ว่าสมาชิกในกลุ่มทำงานได้ตรงตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและมีประสิทธิภาพเพียงใด

ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทของนักเรียนมาโดยละเอียดแล้ว ท่านผู้อ่านคงจะมีคำถามในใจว่า บทบาทที่เหมาะสมของครูควรจะเป็นอย่างไร

ในการสอนแบบให้ นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันนั้น ครูควรมีบทบาทดังนี้คือ

1. ทำการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้
 - 1.1 ขนาดของกลุ่ม
 - 1.2 จัดกลุ่มที่มีลักษณะหลากหลายให้นักเรียน
 - 1.3 เตรียมอุปกรณ์และสถานที่
 - 1.4 มอบบทบาทให้แต่ละคนและสลับเปลี่ยนบทบาทนั้น ๆ ในการสอนแต่ละครั้ง
2. อธิบายให้นักเรียนทราบถึงเกณฑ์ในการประสบความสำเร็จของกลุ่ม
3. ระบุพฤติกรรมที่ต้องการ
4. ดูแลและช่วยปรับพฤติกรรมของนักเรียน
5. ให้การช่วยเหลือกลุ่มเท่าที่จำเป็น
6. ประเมินผลการเรียนของนักเรียนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
7. ร่วมมือกับนักเรียนในการประเมิน การทำหน้าที่ของสมาชิก ในกลุ่มแต่ละคน

งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันนั้น มีค่อนข้างมากในต่างประเทศ แต่ในประเทศไทยนั้นผู้เขียนคิดว่าท่านผู้อ่านจะสามารถทำได้อีกในลักษณะของของการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครู ซึ่งจะขอเสนอแนะให้ทำอย่างน้อยใน 3 ลักษณะต่อไปนี้คือ

1. การทดลองทำซ้ำในสิ่งที่นักวิจัยในต่างประเทศได้ทำมาแล้ว กล่าวคือ เปรียบเทียบลักษณะต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้นำ การตัดสินใจ ความสุขในการทำงาน ทัศนคติต่อการทำงาน ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างนักเรียนที่เรียนแบบแข่งขันกับผู้อื่น เรียนคนเดียว และเรียนโดยมีความรับผิดชอบร่วมกัน การทดลองที่มีขั้นตอนและระเบียบวิธีที่ถูกต้องทุก ๆ ครั้งจะช่วยส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการเรียนโดยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

2. การทำวิจัยในรายละเอียดของการเรียนแบบให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกัน เช่น ศึกษาถึงบทบาทที่เหมาะสมของครู การแบ่งกลุ่มที่มีประสิทธิภาพที่สุด จำนวนสมาชิกที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่ม การจัดการภายในกลุ่ม ระยะเวลาที่ให้นักเรียนอยู่ในกลุ่ม และวิธีการประเมินผล การวิจัยเกี่ยวกับสิ่งดังกล่าว จะช่วยตอบคำถามที่ว่า 'ทำอย่างไรจะช่วยให้การเรียนแบบให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันนี้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือมีประสิทธิภาพสูงสุด?'

3. ศึกษาเพื่อขยายความรู้ในเรื่องนี้ออกไปในรายละเอียด เช่น ครูหลายคนมีความรู้สึกว่ามีตัวแปรมากมายเหลือเกินที่จะทำให้ "การร่วมมือกันทำงาน" เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นต่อปัญหาดังกล่าวครูก็ควรจะมีการศึกษาถึงสิ่งที่ยังมีความสงสัย เช่น การแบ่งกลุ่มที่มีสมาชิกที่หลากหลาย (Heterogeneous) เปรียบเทียบกับการแบ่งกลุ่มที่ให้สมาชิกมีลักษณะอย่างเดียวกัน (Homogeneous) ครูควรที่จะส่งเสริมให้เกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันในกลุ่มเพื่อจะนำไปสู่การอภิปรายอย่างกว้างขวางและช่วยค้นหาคำตอบอย่างจริงจังหรือครูควรระวังหลีกเลี่ยงในการทำให้เกิดบรรยากาศที่มีการขัดแย้งกัน ครูควรสอนเทคนิคบางประการที่สำคัญ และจำเป็นในการร่วมมือกันทำงาน หรือปล่อยให้ให้นักเรียนได้พัฒนาเทคนิคเหล่านั้นขึ้นมาเองโดยอัตโนมัติ จากประสบการณ์ที่ได้รับ คำถามเหล่านี้น่าจะท้าทายความอยากรู้อยากเห็นของครูได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามการที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนของนักเรียนจากที่เคยคุ้นกับระบบการแข่งขัน หรือการเรียนโดยลำพัง มาเป็นการเรียนโดยการรับผิดชอบร่วมกันนั้น คงจะกระทำได้ไม่ถนัดนัก แต่ถ้าครูผู้สอนมีความสนใจในการเรียนแบบนี้ ซึ่งก็ไม่ใช่วิธีใหม่ หากเป็นวิธีการที่เลียนแบบมาจากชีวิตจริงในสังคมที่คนเราต้องทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ครูก็อาจจะเริ่มจากการทดลองใช้วิธีการแบบนี้โดยมีกิจกรรมสอดแทรกในสิ่งที่กำลังสอนอยู่แล้วค่อยขยายผลไปสู่การจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น โดยอาศัยเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้เขียนเชื่อว่าในที่สุดงานของท่านจะสามารถได้รับการยอมรับ

รับว่าเป็น 'งานวิจัยในชั้นเรียน' ที่สมบูรณ์แบบในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 3 รูปแบบที่ได้เสนอแนะมา และถ้าหากท่านได้ทำการทดลองซ้ำสัก 2-3 ครั้ง โดยการบันทึกวิธีการและผลที่ได้รับไว้อย่างละเอียดและเป็นระบบแล้วนำมาตีพิมพ์เผยแพร่หรือเล่าสู่กันฟังในแวดวงเพื่อนครู จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางแล้วความคิดที่จะเป็นอาจารย์ 2 หรืออาจารย์ 3 ของท่านก็จะไม่ไกลเกินเอื้อมเลย ลองมาเริ่มสนใจและลงมือทดลองผลของการให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการรับผิดชอบร่วมกันตั้งแต่วันนี้เลยดีไหม

บรรณานุกรม

- Arends, R.I. (1989). **Learning to Teach**. Singapore : McGraw-Hill.
- Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (1986) "Action Research : Cooperative Learning in the Science Classroom." **Science and Children**. Vol 24 No 2. P.31-32.
- Slavin, R. (1983). **Cooperative Learning**. New York : Longman.